NHIỀU TÁC GIẢ

ĐẠI HỌC HUẾ
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NHIỀU TÁC GIẢ

KỶ YẾU
HỘI THẢO KHOA HỌC
CÁN BỘ TRẺ CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM TOÀN QUỐC
LẦN THỨ VIII - NĂM 2020

KỶ YẾU
HỘI THẢO KHOA HỌC
CÁN BỘ TRẺ CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM TOÀN QUỐC
LẦN THỨ VIII-NĂM 2020

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC HUẾ

MỤC LỤC

BÁO CÁO ĐỀ DẪN HỘI THẢO KHOA HỌC CÁN BỘ TRẺ CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM TOÀN QUỐC LẦN THỨ VIII - NĂM 2020 15

BAN KHOA HỌC TỰ NHIÊN

1. ĐIỀU TRỊ NHIỄM KHUẨN *EDWARDSIELLA ICTALURI* TRÊN CÁ TRA (Pangasianodon hypophthalmus) GIAI ĐOẠN CÁ HƯƠNG 20 NGÀY TUỔI BẰNG FLORFENICOL, AMPICILLIN 20

Trần Thị Phương Dung, Huỳnh Thị Trúc Quân, Nguyễn Thị Thảo Sương

2. THE UNIFORMLY AVAILABLE APPROXIMATION FOR THE STATIONARY STATES OF THE TWO-QUBIT QUANTUM RABI MODEL 30

Nguyen Quang San, Dung Van Lu

3. KHẢO SÁT ẢNH HƯỞNG CỦA NỒNG ĐỘ Ce LÊN CÁC ĐẶC TRƯNG QUANG HỌC CỦA VẬT LIỆU $BaAl_2O_4$: Ce 37

Lê Vũ Trường Sơn, Phan Liễn, Trịnh Ngọc Đạt, Trần Thị Thanh Nhàn, Đinh Thanh Khẩn, Lê Văn Thanh Sơn, Đặng Ngọc Toàn

4. XÁC ĐỊNH LƯỢNG VẾT ĐỒNG TRONG LÁ CÂY RAU NGÓT (Sauropus androgynus) TRỒNG Ở KHU VỰC HUYỆN QUẢNG NINH, TỈNH QUẢNG BÌNH BẰNG PHƯƠNG PHÁP QUANG PHỔ HẤP THỤ NGUYÊN TỬ 46

NCS. Nguyễn Mậu Thành

5. NGHIÊN CỨU THÀNH PHẦN LOÀI CÁ TẠI RỪNG DỪA NƯỚC XÃ BÌNH PHƯỚC, HUYỆN BÌNH SƠN, TỈNH QUẢNG NGÃI 54

Hoàng Minh Thiện, Nguyễn Văn Khánh

15. NHÂN VẬT NGƯỜI EM ÚT TRONG TRUYỆN KỂ *KÂN TƯỜI AKỌ A KỤT* CỦA ĐỒNG BÀO PA CÔ A LƯỚI, THỪA THIÊN HUẾ.... 156

Nguyễn Thị Hương

16. HOẠT ĐỘNG GIAO THÔNG VẬN TẢI TRÊN CÁC TUYẾN ĐƯỜNG BỘ QUỐC GIA VÙNG ĐÔNG BẮC VIỆT NAM THỜI PHÁP THUỘC (1897-1945) 165

ThS. NCS. Nguyễn Thị Hòa

17. HOẠT ĐỘNG TRONG PHONG TRÀO DÂN TỘC, DÂN CHỦ CỦA TƯ SẢN NGƯỜI VIỆT Ở NAM KỲ (1919 - 1929) 176

Nguyễn Thế Hồng

18. HỒ CHÍ MINH VỚI SỰ KIÊN ĐỊNH LÝ TƯỞNG ĐỘC LẬP DÂN TỘC..... 187

Ngô Bá Khiêm

19. NÉT ĐẶC SẮC CỦA NỀN NGOẠI GIAO VIỆT NAM TRONG THỜI ĐẠI HỒ CHÍ MINH - GÓC NHÌN TỪ HAI CUỘC CHIẾN..... 196

NCS. ThS. Đặng Văn Khoa, Đoàn Thị Dung

20. NHỮNG NHÂN TỐ ẢNH HƯỞNG ĐẾN CHÍNH SÁCH CAI TRỊ CỦA NỮ HOÀNG ELIZABETH I Ở ANH (1558-1603)..... 204

ThS. Nguyễn Trà My

21. PHÁT HUY VAI TRÒ CỦA MÔN GIÁO DỤC QUỐC PHÒNG VÀ AN NINH GÓP PHẦN GIÁO DỤC Ý THỨC CHÍNH TRỊ CHO SINH VIÊN HIỆN NAY 214

Nguyễn Linh Phong

22. CHUYỂN THỂ TỪ VĂN HỌC SANG ĐIỆN ẢNH TỪ GÓC NHÌN LIÊN VĂN BẢN: TRƯỜNG HỢP NGUYỄN NHẬT ÁNH..... 222

Hoàng Hữu Phước

23. GIẢI MÃ SỰ KHÁC BIỆT CỦA CÁC MOTIF TRONG "TẤM CÁM" (TRUYỆN CỔ VIỆT NAM) VÀ "LỌ LEM" (TRUYỆN CỔ GRIM) DƯỚI GÓC NHÌN VĂN HÓA..... 232

Hoàng Hữu Phước

GIẢI MÃ SỰ KHÁC BIỆT CỦA CÁC MOTIF TRONG "*TẤM CÁM*" (TRUYỆN CỔ VIỆT NAM) VÀ "*LỌ LEM*" (TRUYỆN CỔ GRIM) DƯỚI GÓC NHÌN VĂN HÓA

HOÀNG HỮU PHƯỚC

Trường Đại học Sư phạm, Đại học Huế

Email: hoanghuuphuoc12345@gmail.com

Tóm tắt: Văn học là một thành tố quan trọng của văn hóa, cũng là nơi biểu hiện rõ nhất tâm lý và tính cách dân tộc. Chính vì vậy, thông qua một tác phẩm văn học, chúng ta có thể nghiên cứu một nền văn hóa của cả một đất nước. Type truyện "*Tro bếp*" (mà phiên bản Việt Nam gọi là "*Tấm Cám*", phiên bản truyện cổ Grim gọi là "*Lọ Lem*") có cùng một bản gốc, nhưng lại có những Motif khác nhau. Bài viết này sẽ đi tìm câu trả lời về sự khác biệt giữa các Motif trong hai câu truyện dưới góc nhìn văn hóa.

Từ khóa: *Tấm Cám*, *Lọ Lem*, motif, khác biệt, văn hóa.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Nguồn gốc của cả hai nhân vật "Tấm" và "Lọ Lem" đều bắt nguồn từ chuyện về nàng Rhodopis thế kỷ thứ VI trước Công nguyên, kể về về một cô gái nô lệ Hy Lạp kết hôn với một vị vua Ai Cập. Type truyện này có rất nhiều dị bản ở rất nhiều quốc gia, phổ biến nhất có thể kể đến "*Katie Woodencloark"* (Na Uy), *"Cinderella"* (Anh), *"Cenerentola"* (Ý), "*Diệp Hạn"* (Trung Quốc), "*Tấm Cám"* (Việt Nam), "*Kongjwi và Patjwi"* (Hàn Quốc), "*Ý Ưởi"* (Thái)... Ở mỗi dân tộc, câu truyện này lại có những dị bản được biến đổi theo các cách khác nhau, bởi lẽ các yếu tố về tâm lý dân tộc, vốn sống văn hóa của mỗi dân tộc lại khác nhau.

Kế thừa các công trình nghiên cứu trên thế giới và mong muốn có một cái nhìn toàn diện hơn, trong bài báo này chúng tôi đi sâu nghiên cứu type truyện "Tro bếp", phiên bản "*Tấm Cám*" ở Việt Nam và phiên bản "*Cô bé Lọ Lem*" trong truyện cổ Grimm - đặc trưng văn hóa châu Âu. Thông qua phương pháp cấu trúc - loại hình, phương pháp phân tích so sánh type truyện và motif, phương pháp đối chiếu văn học và văn hóa, chúng tôi hi vọng sẽ chỉ ra được sự tương đồng và khác biệt về nội dung, kết cấu và các motif cấu thành nên truyện, từ đó lý giải về văn hóa dân tộc ẩn chứa trong đó, tìm ra cội nguồn và hiểu được "đời sống thực" của truyện.

Cần phải nói thêm, "*Tấm Cám*" ở Việt Nam cũng có nhiều dị bản, trong đó, có bản

đã được in ở SGK lớp 10 và dạy cho học sinh (Bản của Nguyễn Đổng Chi, *Kho tàng truyện cổ tích Việt Nam*, tập 4, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội, 1975). Tuy nhiên, câu truyện đó được cho là "cải biến" phần kết thúc chuyện, không sát với truyện cổ tích dân gian. Theo GS. Phong Lê: *"Truyện cổ tích Tấm Cám đã ổn định trong lịch sử hàng nghìn năm. Ổn định hàng nghìn năm là có lý do của nó. Theo tôi, để nguyên kết truyện như vậy, tuyệt đối không được sửa. Nếu sửa lấy tên khác chứ đừng lấy tên truyện Tấm Cám nữa"* [5]. Chính vì vậy, chúng tôi lấy bản truyện của Vũ Ngọc Phan kể, NXB Kim Đồng ấn hành năm 1966, được cho là có cái kết đươc nhiều học giả và người dân Việt Nam đồng tình nhất để đối chiếu.

2. SO SÁNH CÁC LOẠI MOTIF XUẤT HIỆN TRONG TRUYỆN "*TẤM CÁM*" VÀ "*LỌ LEM*"

Qua khảo sát type truyện "*Tro bếp*" của Việt Nam, Hàn Quốc, Nhật Bản, Ấn Độ, và trong truyện cổ Grimm, chúng tôi thấy có chung những motif sau:

- Đứa trẻ mồ côi bị người đãi (motif dì ghẻ - con chồng).

- Sự giúp đỡ của các thế lực siêu nhiên (motif phù trợ).

- Motif sự tái sinh, thay đổi hình dạng.

- Motif ban thưởng - trừng phạt.

Khi cắt lớp hai câu truyện dưới dạng motif, chúng ta sẽ thấy sự khác nhau rõ ràng hơn, mang tính đại thể, bản chất và khoa học.

Motif kết cấu	**Motif chủ đề và diễn biến**	**"Tấm cám"**	**"Lọ lem"**	**Nhận xét**
Motif tình huống - mâu thuẫn	motif dì ghẻ - con chồng.	Bố mất sớm, Tấm ở cùng nhà với dì ghẻ cay nghiệt và một người em mẹ kế gian xảo.	Mẹ mất, Bố "Lọ Lem" lấy vợ hai, "Lọ Lem" phải ở cùng với dì ghẻ và hai chị em con mẹ kế cay nghiệt	Motif tương đồng (giống nhau về mâu thuẫn gia đình, mâu thuẫn xung đột vì không có nguồn gốc ruột thịt).
	motif ngăn trở.	Dì ghẻ bắt Tấm phải nhặt thóc ra thóc, gạo ra gạo, rồi mới được đi xem hội.	Dì ghẻ đổ một đấu đậu biển lẫn với tro, nếu "Lọ Lem" nhặt xong thì cho đi dạ hội.	Motif tương đồng (giống nhau về bản chất hành động, chỉ khác nhau về hình thức).
Motif giải pháp	- motif phù trợ	Tấm khóc và được Bụt giúp đỡ	"Lọ Lem" ra mộ mẹ khóc và được mẹ giúp đỡ	Motif khác biệt về bản chất lực lượng giúp đỡ

Motif giải quyết mâu thuẫn	- motif hóa thân, tái sinh.	Tấm hóa thân bốn lần: chim vàng anh, cây xoan đào, khung cửi, quả thị	Không xuất hiện	Motif khác biệt về sự có/ không sự tái sinh của nhân vật chính.
	- motif trừng trị.	Tấm bảo Cám tụt xuống một cái hố rồi sai người đem nước sôi dội vào. Tấm đem xác Cám làm mắm gửi cho dì ghẻ. Dì ghẻ ăn mắm, ăn hết, nhòm vào chĩnh, mụ mới nhìn thấy đầu lâu con mình..., ngã vật xuống đất mà chết.	Khi đám cưới của hoàng tử được tổ chức thì hai cô chị cũng đến phỉnh nịnh. Chim câu mổ mắt hai cô chị. Cả hai chị em suốt đời mù lòa.	Motif khác biệt về mức độ trừng trị.

Nhìn vào bảng, ta thấy rằng, "*Tấm Cám*" và "*Lọ Lem*" giống nhau về bản chất trong các motif: tình huống - mâu thuẫn. Sự khác biệt chỉ nằm ở phần cuối truyện: motif giải pháp và giải quyết mâu thuẫn. Điều đó cho thấy rằng cách ứng xử của hai nền văn hóa khác biệt nhau khi cùng chịu sự áp đặt, đè nén của cái xấu, cái ác.

3. LÍ GIẢI VỀ MẶT VĂN HÓA CÁC MOTIF KHÁC BIỆT

- *Sự khác biệt giữa motif sự giúp đỡ của lực lượng thần kì*

Đây là một vấn đề liên quan đến ý thức tôn giáo của hai nền văn hóa

Trường hợp xuất hiện hình ảnh của Bụt trong Tấm Cám cũng thể hiện tư duy văn hóa Việt Nam về tôn giáo: dung hợp Phật giáo với tín ngưỡng văn hóa dân gian và luôn mong chờ sự "cứu độ" từ các thần linh trong tôn giáo.

"Bụt" thực chất là "Phật", trích từ nguyên từ chữ "Buddha" *(bậc giác ngộ).* Vì người Việt có tính dung hợp, linh hoạt, nên khi đạo Phật vào Việt Nam, người Việt nhào trộn với tôn giáo bản địa, tạo thành một tôn giáo tổng hợp, mang tính nhập thế, kết hợp giữa Đạo và Đời. Chính vì vậy, "Bụt" xuất hiện rất nhiều trong các truyện dân gian, như: "*Sự tích con nhái", "Buồng tối tỏa sáng", "Lưỡng đầu thiên địa",...*

Điều đó còn thể hiện thái độ tín đồ các tôn giáo Việt Nam đến với tôn giáo ở *cấp độ tâm lý, tình cảm*: hiểu giáo lý không sâu sắc nhưng lại chăm chỉ thực hiện những nghi lễ tôn giáo một cách nhiệt tâm; ít cuồng tín thần linh nhưng luôn mong cầu được thần linh che chở.

Còn đối với tư duy phương Tây lại khác, mặc dù chúng tôi lấy bản truyện cổ Grim xuất bản năm 1812, có nghĩa là "Lọ Lem" đã trải qua một thời kì "Đêm trường

Trung cổ" với sự áp đặt văn hóa của Nhà thờ, nhưng truyện "Lọ Lem" nói riêng và truyện cổ Grim, truyện cổ châu Âu nói chung đều rất ít, thậm chí không có hình ảnh của chúa Jesus.

Do hoàn cảnh lịch sử và tư duy văn hóa, phương Tây chủ yếu theo đạo Kito và thuyết "nhất thần", nên không hề có tính dung hợp giữa các loại tôn giáo như tư duy văn hóa nước ta. Điều đó dẫn đến một hệ quả trong văn học dân gian là: Hoặc trong truyện cổ xuất hiện hình ảnh Thiên chúa và dần cải biến thành truyện tôn giáo, hoặc là giữ hình ảnh đấng siêu nhiên (thần linh, ma quỷ, linh hồn,...) và không biến đổi thể loại truyện.

- *Sự khác biệt giữa motif hóa thân*

Về motif hóa thân, có thể nói, đây là một motif xuất hiện trong cả truyện phương Đông và phương Tây. Vậy nên, không thể khẳng định việc có/ không sử dụng motif hóa thân thể hiện đặc điểm riêng của từng nền văn hóa, vì đó là đặc trưng chung của Folklore. Tuy nhiên, việc có/ không cho phép xuất hiện yếu tố thần kì trong một câu truyện nhất định lại là chuyện khác, nó thể hiện suy nghĩ, các ứng xử của nền văn hóa đó đối với một tình huống cụ thể được đặt ra.

Thứ nhất, trong trường hợp này, theo chúng tôi, đó là sự khác biệt giữa tư duy trực giác (duy cảm) của phương Đông tư duy duy giác (hay tư duy duy lý) của phương Tây.

Về phương diện văn hóa, do có gốc nông nghiệp, cuộc sống của người phương Đông vốn dĩ phụ thuộc nhiều vào kinh nghiệm. Vì vậy, cách suy nghĩ và ứng xử trong cuộc sống thường ngày thường mang tính trực quan, cảm tính, kiểu tư duy thiên về cầu tính (globale, sphèrique). Phương Tây vốn gốc du mục, cần có tính chính xác, lý luận và tri thức khoa học, là kiểu tư duy thiên về tuyến tính (linéaire), kèm theo là năng lực tư duy phân tích (analytique).

Vì thế, chúng ta thấy rằng "*Tấm Cám*" mang một vẻ phí lí, không sát với thực tế hơn so với "Lọ Lem". "*Lọ Lem*" hoàn toàn không hóa thân, và trong truyện cổ châu Âu tỉ lệ nhân vật có motif hóa thân rất ít, đặc biệt là khi so sánh với phương Đông. Chứng tỏ tư duy người phương Tây rất thực tế, họ tin có cuộc sống sau khi chết, nhưng họ không thể tin (và không tưởng tượng đến) cuộc sống có thể tái sinh đằng sau cái chết, tư duy duy lý ảnh hưởng đến ngay cả những truyện mang yếu tố thần kì. Điều đó đồng nghĩa với việc cô Tấm ở phương Đông có "mảnh đất văn học được tưởng tượng ra" màu mỡ hơn, rộng lớn hơn so với cô "Lọ Lem" phương Tây. Đó là lí do motif hóa thân xuất hiện phần nhiều ở các nước phương Đông, mà trường hợp này là Tấm.

Thứ hai, sự biến thân này lặp lại nhiều lần (4 lần), cũng do văn hóa ứng xử của người phương Đông thường theo lối "duy tình".

Lối tư duy này cũng có những điểm tích cực, như đề cao tính cố kết cộng đồng; tính dễ thân thiện; coi trọng các quan hệ thân tộc. Nhưng lối tư duy này tự nó cũng bộc lộ những hạn chế, như coi trọng tình cảm hơn lý trí (*một trăm cái lý không bằng một tí cái tình*), làm mất đi lý trí, sự sáng suốt trong đánh giá, nhận định, sự cả tin. Một ví dụ nhỏ về tính "duy tình" dẫn đến cả tin của người phương Đông là việc Tấm đã hết lần này đến lần khác bị hãm hại, đôi lúc vì những tính cả tin "quá mức".

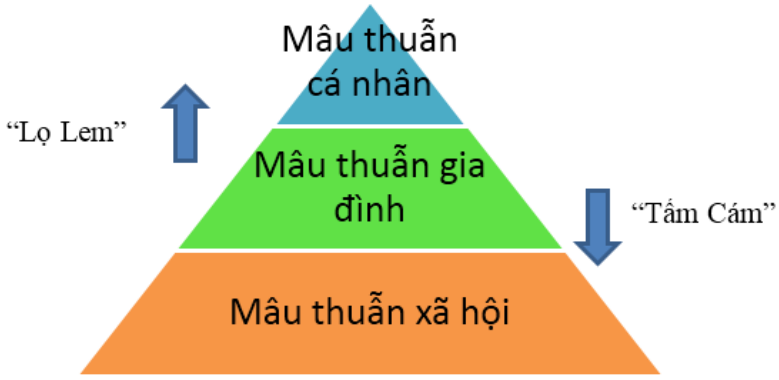
Chính vì vậy, motif hóa thân được lặp lại nhiều lần trong Tấm Cám là sự phản ánh tính cách "duy tình" của tác giả dân gian, tác giả luôn trao cho Tấm một cách giải thóat (dù là phi lí) để có thể tái sinh ngay cả khi đã chết, để nuôi dưỡng sức sống mãnh liệt của các nhân vật đại diện cho cái thiện: người thiện cho dù đã bị hãm hại rồi cũng được tái sinh chỉ từ một chút tro tàn. Sự "thêm thắt" motif hóa thân đắt giá này thể hiện đậm đặc cách ứng xử văn hóa của người Việt Nam trong sự đối sánh với văn hóa Tây phương.

- *Sự khác biệt giữa motif trừng phạt*

Trong "Lọ Lem", mâu thuẫn chỉ đơn giản là sự ngăn trở không cho "Lọ Lem" đi dự vũ hội của dì ghẻ và hai chị con dì. Chúng ta thấy rằng, đây chỉ là mâu thuẫn gia đình thường tình, là sự xung đột phổ biến khi trong gia đình không chung máu mủ, ruột thịt.

Trong "Tấm Cám", Tấm bị hãm hại mà chết đi một cách tức tưởi. Nên nhớ rằng Tấm không phải bị mẹ con Cám định giết một lần, mà là bốn lần (*đốn ngã cây cau, giết chim vàng anh, chặt cây xoan đào, đốt khung cửi*). Chính vì vậy, sự xung đột của Tấm và mẹ con Cám không dừng lại ở mức độ gia đình mà mang tầm xã hội - xung đột Thiện - Ác, Tốt - Xấu; nhân vật trong truyện đã bằng mọi cách phải dành lấy công bằng cho mình, nếu không thực hiện được ở kiếp này thì tiếp tục thực hiện ở những kiếp sau.

Cùng có chung một motif tình huống và motif mâu thuẫn như nhau, tạm xem như Tấm và Lọ Lem cùng chịu một hoàn cảnh, với một mức độ chịu đựng giống nhau, nhưng cách nhìn của hai nền văn hóa quyết định cách xử lí kết thúc khác nhau (khác nhau về mức độ của motif giải quyết mâu thuẫn). Ta thấy rằng, mâu thuẫn của "Lọ Lem" được "thu nhỏ" chu diên, phạm vi mâu thuẫn chỉ ở phạm vi cá nhân (đỉnh điểm của mâu thuẫn chỉ là mẹ con dì ghẻ ngăn trở không cho đi dự vũ hội), mức độ mâu thuẫn tương đối nhẹ, nên sự trừng phạt chỉ ở mức *"chim câu mổ mù mắt hai chị em"*. Ngược lại, mâu thuẫn của Tấm không chỉ dừng lại ở mức độ mâu thuẫn gia đình mà nâng lên thành phạm vi cộng đồng (đỉnh điểm: mẹ con nhà Cám bốn lần giết Tấm), kết cục câu chuyện là mẹ con Cám đều chết trong tức tưởi.

Từ những sự khác biệt đó, dẫn đến một câu hỏi: *Tại sao lại có sự khác biệt giữa phạm vi và mức độ mâu thuẫn của hai câu truyện? Điều đó liên quan gì đến văn hóa không?*

Về phạm vi, ta có thể thấy:

Văn hóa ứng xử của người phương Đông thường coi trọng tính tập thể với đặc trưng là chủ nghĩa toàn luận (*neo full comment*). Nguyên nhân là do lối sống sự phụ thuộc vào thiên nhiên khi thu hoạch mùa vụ thì cần có nhiều sức lao động; điều đó dẫn đến người phương Đông luôn quan tâm chia sẻ, đùm bọc nhau, nhưng ngược lại, tạo thành thói quen dựa dẫm, phán xét dựa vào số đông. Cộng đồng không chấp nhận cá nhân đứng ngoài cộng đồng và cá tính không phù hợp với "Luật bầy đàn" của cộng đồng. Vì vậy, mâu thuẫn của Tấm (và đa số các nhân vật văn học trong truyện cổ tích Việt Nam nói riêng và phương Đông nói chung) có khuynh hướng "mở rộng" phạm vi motif, từ motif mâu thuẫn gia đình, bằng cách "thêm thắt" nhiều yếu tố mang tính gia tăng xung đột, để mâu thuẫn đó trở thành mâu thuẫn xã hội, để cộng đồng phán xét.

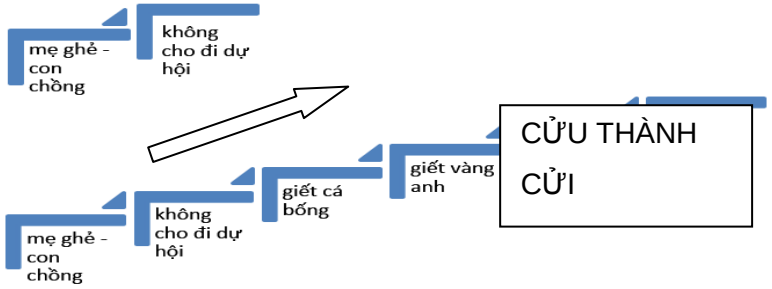
Trái lại, ở phương Tây, chủ nghĩa cá nhân (individualism) là khuynh hướng triết học đề cao, nguyên nhân do nguồn gốc du mục, một cá nhân có thể đảm bảo quy trình chăn nuôi du mục; không cần số đông trong quá trình sản xuất. Những người theo chủ nghĩa cá nhân chủ trương không hạn chế suy nghĩ và hành động của cá nhân. Chính vì vậy, ta thấy trong Lọ Lem xung đột rất nhỏ, đỉnh điểm chỉ là việc mẹ con dì ghẻ cản trở Lọ Lem đi dự vũ hội. Điều đó khiến cho phạm vi mâu thuẫn mang khuynh hướng "thu nhỏ", chỉ dừng ở mức mâu thuẫn cá nhân, việc xét xử cũng vì thế không cần phải đẩy đến mức một sống một còn như Tấm Cám.

Về mức độ:

Trong "Lọ Lem", theo sự phát triển logic nội tại của câu chuyện, theo tinh thần chủ nghĩa cá nhân của phương Tây, "Lọ Lem" được toàn quyền quyết định số phận mẹ con dì ghẻ khi được lên ngôi Hoàng hậu. Lọ Lem phán xét không (cần) đại diện cho ai, hay cộng đồng nào cả. Vì vậy, "Lọ Lem" có quyền khước từ việc đòi hỏi sự

công bằng đó, cô không (và không có ý định) trả thù. Tác giả dân gian vì thế đã "thay trời hành đạo", thêm một cái kết cho câu chuyện trở nên công bằng. Đây là một kết thúc mang tính trừng trị gián tiếp, thể hiện quan điểm của tác giả dân gian đối với tội ác của mẹ con dì ghẻ.

Truyện "*Tấm Cám*" của người Việt không dừng lại ở cái kết cô Tấm trở thành hoàng hậu mà kéo dài đoạn trừng phạt. Các nhà Folklore lí giải hành động trừng phạt của nhân vật Tấm dưới góc nhìn Tấm là một nhân vật chức năng, nghĩa là cô Tấm hành động theo một khuôn mẫu đã quy định sẵn: cái Thiện phải tiêu diệt cái Ác (Tấm trừng trị mẹ con Cám phải chết) để tạo nên sự tin tưởng của nhân dân về lẽ công bằng. Ta có thể bắt gặp motif trừng trị bằng cách tiêu diệt mầm mống cái ác này này trong "*Thạch Sanh", "Cây khế", "Cái cân thủy ngân",...*

Nhìn dưới một con mắt khác, không chỉ là con mắt của một nhà Folklore mà là một nhà văn hóa, ta thấy hành động Tấm trả thù liên quan đến văn hóa của người Việt, nhất là tính cách dân tộc.

Xét về tính cách, chúng ta vẫn hay nhìn cô Tấm bằng hình ảnh "cô Tấm dịu hiền". Có nên "gán" hoàn toàn một nét tính cách đơn thuần vào một con người, mà vốn dĩ, bất kì con người nào đều có sự đa dạng và sinh động trong tính cách? Cô Tấm, với tư cách là một nhân vật nảy sinh từ văn hóa Việt, có tính cách Việt, không và không thể mãi là cô Tấm dịu hiền được. Trong cô Tấm hay trong bất kì người Việt Nam nào đều có một tư tưởng văn hóa dung hợp, nghĩa là "vừa có một chút này, vừa có một chút kia", theo cách gọi của GS. Trần Ngọc Thêm là tính hài hòa, nước đôi: *"Tính nước đôi của người Việt thường co mặt trái trong cuộc sống hằng ngày, tuy nhiên, lại phát huy tác dụng tốt trong những hoàn cảnh cực kỳ khó khăn, một mất một còn (điển hình là trong chiến tranh)* [2, tr. 130] Cô Tấm tuy hiền lành, yếu đuối nhưng cũng biết mạnh mẽ khi cần. Từ một cô Tấm chỉ biết khóc gọi Bụt đến một cô Tấm có sự phản kháng mãnh liệt đối với sự vùi dập bất công (*"Phơi áo chồng tao/ phơi lao phơi sào/ chớ phơi bờ rào/ rách áo chồng tao"; "Kẽo cà kẽo kẹt/ lấy tranh chồng chị/ chị khoét mắt cho"*; đỉnh điểm là hành động Tấm giết Cám và làm mắm gửi về cho dì ghẻ ăn), đó là cả một quá trình phát triển tuân theo tính cách dân tộc.

Người Việt thường nói: "Quá tam ba bận", con số 3 là con số của giới hạn, vượt qua

ba lần là vượt ngưỡng; chính vì vậy, hành động chủ tâm giết Tấm hơn lần thứ ba của mẹ con Cám (*chặt cây cau, giết chim sẻ, chặt xoan đào, đốt khung cửi*), theo quan niệm dân gian, đã quá đủ và đáng để trừng trị. Và cách trừng trị tốt nhất là lấy cái chết để trừng trị những kẻ đã giết mình. Tác giả dân gian đã gửi gắm vào nhân vật Tấm một sự "nổi loạn", vùng lên, tự giải phóng cho mình, như câu nói dân gian *"con giun xéo lắm cũng quằn"*. Đó là cách ứng xử của người Việt Nam, bình thường sống cam chịu nhưng khi đến đường cùng, họ vùng lên chống lại rất mạnh mẽ.

3. KẾT LUẬN

"Tấm Cám" và "Lọ Lem" là hai câu chuyện chung một gốc nhưng bị biến đổi do du nhập vào hai nền văn hóa khác nhau, với mục đích lưu truyền khác nhau. Hai tác phẩm này là biểu hiện sinh động và hấp dẫn của quy luật vận động trong sáng tác dân gian, trong quá trình nảy sinh và lưu truyền đã có sự bổ sung và sửa đổi theo điều kiện lịch sử - xã hội và hệ tư tưởng ở các dân tộc. Đối với trường hợp "Tấm Cám", đó là sự hòa hợp giữa tính cách dân tộc và tôn giáo bản địa, trong khi đối với "Lọ Lem", dấu ấn của văn hóa khu vực và sự vắng mặt của tôn giáo đã tạo ra những đặc điểm khác biệt.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1] Nguyễn Tấn Đắc. 2001. *Truyện kể dân gian đọc bằng Type và Motif*. NXB Khoa học Xã hội, Hà Nội

[2] Trần Ngọc Thêm. 1999. *Cơ sở văn hóa Việt Nam*. NXB Giáo dục, Hà Nội.

[3] Stith Thompson. 1950. *Standard Dictionary of Folklore*. New York.

[4] Strabo (23). "*Strabo's account of Rhodopis*". The Geography. Truy cập ngày 25 tháng 3 năm 2010.

Title: DECODING THE DIFFERENCE BETWEEN THE MOTIFS IN "TẤM CÁM" (VIETNAMESE FAIRY TALES) AND "LỌ LEM" (GRIMM'S FAIRY TALES) FROM A CULTURAL PERSPECTIVE

Abstract: Literature is an important aspect of culture. It is also the art that best represents national psychology and character. Therefore, through a literary work, we can study the culture of an entire country. The fairy tale "Tấm Cám" in the Vietnamese version and "Cinderella" in Fairy Tales Grimm version are typical examples. They share the same original, but they have different motifs. This article will clarify the difference between motifs of two fairy tales from a cultural perspective.

Keywords: Tấm Cám, Cinderella, motif, different, cultural.